

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE MİLLÎ DİL POLİTİKASI ve
TEMEL DİL BECERİLERİ KAYNAĞI OLARAK
ORHON NUTUKLARI

ORHON SPEECHS AS A SOURCE OF NATIONAL
LANGUAGE POLICY AND BASIC LANGUAGE SKILLS IN
TURKISH

*Nermin ER AYDEMİR**
*Bekir DİREKCI***

Özet

Nutuk, edebi tür olmasının öncesinde ve temelinde devlet yöneticisinin beyanı, öğüdü niteliğine sahip olması dolayısıyla dil, kültür ve eğitim politikalarının da temelini oluşturan kurucu irade felsefesini barındırmaktadır. Nutuklar, devlet geleneğinin inşası ve muhafazası işlevini üstlenirken oluşum amacı ve içeriği itibarıyla kurucu dil öğretim politikası metinleri olarak değerlendirilebilir. Zira nutuklar devlet yöneticisinin temsil ettiği topluluğa yönelik kendisini takdim bağlamı olarak değerlendirilmekle birlikte bir yönüyle de muhatapına yönelik telkinleri barındırmaktadır. Türk kültür tarihinin nutuklarında da bu muhatap herhangi bir topluluk ya da vatandaş değil doğrudan Türk milletidir. Türk milletini muhatap alan nutuklar millet temelli devlet yapılanması için de stratejik öneme sahip kodları barındırmaktadır. Belirtilen kodlar arasında Türkçe eğitimine dair olanlar önem arz etmektedir. Çalışmada nutuk türünün dil politikası bağlamındaki işlevi dilbilimi ve eğitim bilimi bağlamında belirlenirken, nutukların Türk eğitim tarihi içerisinde Türkçe eğitimi için taşıdığı önem ve işlev, dilbilimsel yöntemlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, nutuk, dil bilimi, dil politikası.

Abstract

Other than having the feature of being a literary genre, the speech forms the basis of language, culture and education policies since it has the nature of

* Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türk Dili Bölümü, Denizli / TÜRKİYE
nermineraydemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6406-3399

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitim ABD, Antalya /TÜRKİYE,
bdirekci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6951-8567

the declaration and advice of the state administrator. Speeches can be considered as constituent language teaching policy texts in terms of their purpose and content while functioning as the construction and preservation of the state tradition. As a matter of fact, the speeches can be viewed from the context of self-presentation to the community represented by the state administrator, and in one respect they contain suggestions for the interlocutor. In the speeches of Turkish cultural history, this interlocutor is not any community or citizen, but directly the Turkish nation. Speeches addressing the Turkish nation also contain codes of strategic importance for nation-based state structuring. Among the specified codes, the codes for Turkish education are also important. In the study, while the function of speech type in the context of language policy was determined in the context of linguistics and educational science, the importance and function of speeches for Turkish education in the history of Turkish education were tried to be determined by linguistic methods.

Key Words: Turkish education, speech, linguistics, language policy.

Giriş

Dil bireylerin toplumsal kimlik kazanması, toplumların da tarihî süreçte milletleşmesi sürecindeki önemli bir kavram alanı oluşturmakla birlikte kolektif belleğin inşa bağlamını da karşılar. Belirtilen toplumsal belleğin inşa alanının abideleri ise milletlerin ve devletlerinin öncü ve etkin metinleridir. Bu doğrultuda toplumlar tarafından sahiplenilen metinler içerisinde nutuk (söylev), oluşturucusunun toplum içerisindeki konumu itibarıyla etkin bir işleve sahiptir. Nutuk, bir edebî tür olmasının öncesinde ve temelinde devlet yöneticisinin beyanı, öğüdü niteliğine sahip olması dolayısıyla dil, kültür ve eğitim politikalarının da temelini oluşturmaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmış olan Türkçe Sözlük'te 1. Söz, konuşma; 2. Söylev (nutuk atmak veya çekmek için; uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak, nutuk vermek için; bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak, nutku tutulmak için ise; korkudan, şaşkınlıktan ve öfkeden konuşamaz olmak) anlamları verilmiştir (Komisyon 2010: 1782). Genel anlamları paylaşılan bu sözcüklerin terimleşerek kullanıma girmesinin tarihî köklere sahip olmadığını, Türkçenin tarihî metinlerinin yanı sıra etimolojik sözlüklerinde de madde başı olarak yer almamalarından dayanak alınarak belirtilebilir. Kadim devlet geleneğiyle bütünleşmiş Türk medeniyet tarihinde, nutuk-söylev türünün varlığı aşikâr olmakla birlikte toplum hayatına yönelik de güçlü etkiye sahiptir. Türkçenin tarihî kökleri üzerine devletleşme tekamülünü, bilhassa dil politikası

üzerinden eğitim anlayışı doğrultusunda, bin yılı aşkın bir geçmişte nutuklar üzerinden belirleyebilme imkanı bulunmaktadır.

Nutuk, devlet geleneğinin inşası ve muhafazası işlevini üstlenirken oluşum amacı ve içeriği itibariyle kurucu dil öğretim politikası metinleri olarak değerlendirilebilir. Dil verilerinin içerikleri ve içeriklerine dayalı işlevleri itibariyle disiplinlerarası bir konuma sahip olan dilbilimi belirtilen niteliği ile Türkçe eğitimi çalışmalarında da önemli bir konuma sahiptir. Bu yönüyle çağdaş dilbiliminin kurucusu Ferdinand de Saussure'ye göre dilbilimi "...biçimbilimin, sözcükbilimin ve sözdizimin geleneksel nesnelere -ve tıpkı bugün olduğu gibi- retorik ve üslup incelemelerinin nesnesini de en baştan bir daha keşfetmeliydi (Saussure 2014: 25)." Nitekim belirtilen keşfin gerçekleşmesiyle birlikte evrensel boyutta dile yönelik yaklaşım ve anlamlandırma boyutunda pek çok bilim dalını da etkileyen dilbilimi, başlı başına bir paradigma değişimini de koşullamıştır. Bu hususa yönelik en belirgin saptamayı yapanlardan biri de, Türkiye'de dilbiliminin kurucusu olarak değerlendirilen Prof. Dr. Doğan Aksan'dır. Belirtilen tespitine evrensel bir göndermeyle başlayan Prof. Dr. Aksan şu ifadelerle yer verir: "*Son yıllarda yayımlanan ve birkaç dile çevrilen, dilbilimiyle ilgili, önemli bir baş vurma kitabının kapağında şu satırlara rastlıyoruz: 'Dilbilimi, çoğu bilim alanları ve birçok mesleklerin uygulamaları için bir on yıl önce düşünülmeyen kadar önem kazanmıştır. Edebiyat bilginleri ve tarihçiler, ruhbilimciler, insanbilimciler, toplumbilimciler ve politologlar, hukukçular ve doğal bilim uzmanlarının hepsi, bugün dilbiliminin sorunlarıyla uğraşmak zorundadırlar¹.'* Bir yayınevini yazdığı bu satırların büyük bir gerçek payı taşıdığını belirtmemiz gerekir. Hatta, okuyucuların hoşgörüsüne sığınarak buna eklemek istediğimiz şey, kimi yazar ve araştırmacıların – dil olmadan uygarlık olamayacağı, bilimden söz edilemeyeceği için- dilbilimini bütün bilimlerin anası sadıklarındır (Aksan 2004: 125)." Dilbiliminin Türkiye'deki kurucusu Prof. Dr. Doğan Aksan'dan dayanak alınan temel görüşe ilaveten, alıntılanan eserinde müteakiben kullanmış olduğu "*XX. yüzyıl gerçekten, kimi yazarların belirttiği gibi dilbilimi çağdır (Aksan 2004: 125).*" ifadesinin '20. yüzyıldan itibaren dilbiliminin çağı başlamıştır.'

¹ Edinburgh Üniversitesi profesörlerinden John Lyons'un *Introduction to theoretical Linguistics* (ilk baskısı: Cambridge 1968) adlı kitabının *Einführung in die moderne Linguistik* (2. basımı: München 1972) adını taşıyan Almanca çevirisinin kapağında.

şeklinde güncellenebileceği öne sürülebilir. Nitekim başta felsefe, antropoloji, yönetim bilimleri, sosyoloji ve tarih olmak üzere, oluşumu ve gelişimi ile pek çok bilim dalını etkilen dilbilimi Türkçe eğitimi için de -karşılıklı olarak- özgün bir bilimsel paradigma bağlamı oluşturmuştur. Bu doğrultuda dil öğretimi alanındaki dilbilimsel çalışmaların işlevi, dilbilimsel bakış açısının kazanımı ile değişerek gelişirken Türkçe eğitimi de bu gelişime zengin kaynaklarını sunarak güçlenebilmektedir ki dil politikalarının inşa metinleri de dilbilimsel bağlamda Türkçe eğitimi özelinde kuramsal metinler olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim nutuklar devlet yöneticisinin temsil ettiği topluluğa yönelik kendisini takdim bağlamı olarak görülebileceği gibi, bir yönüyle de muhatabına yönelik telkinleri barındıran kurucu-eğitim söylem birimleridir. Türk kültür tarihinin nutuklarında da bu muhatap herhangi bir topluluk ya da vatandaş değil doğrudan Türk milletidir. Bu yönüyle metinler, Türkçe eğitiminin yanında devlet yöneticileri tarafından, Türk milletinin konumlanmasına ve “millî eğitim” kavram alanına yönelik zengin birer veri tabanı özelliğine sahiptirler. Türkçenin bilinen ilk nutuk metinleri Köktürk Devleti döneminden günümüze ulaşmıştır. “*Aslında ondan önce de Türk milleti ve dolayısıyla tarihi vardı. Yine iki kıtada Türk toplulukları farklı adlar altında devlet ve benzeri siyasi kuruluşlar meydana getirmişlerdi. Ama Türk adının, dilinin, kültürünün, yabancı devletler tarafından tanınıp yaygın hale gelmesinin gerçekleşmesi tamamen Göktürkler sayesinde olmuştur. Diğer yandan aşağı yukarı bütün Türk boylarının bir devlet halinde birleşmesi sağlanmıştır*” (Taşağıl 2002: 9).” Prof. Dr. Ahmet Taşağıl’ın ifadesiyle vurguladığı bu husustan hareketle dil ve eğitim kavram alanlarının da kültürel temelde devlet kurgusuna zemin oluşturan özelliklerinin, Türk tarihinin ilk nutuk türündeki eseri olan Orhon Abideleri’nde taşınmış olduğunu belirtebiliriz. Orhon Abideleri, Türk evren tasavvurunu ve devlet sistemini bünyesinde ortaya koyan Türk kültür tarihinin ilk nutku özelliğine sahiptir. Orhon Abideleri, içeriğinin aktarımdan öte topluma eleştiri yöneltim ona nizam vererek, milleti güçlü kılacak özellikleri tatbik ettirerek, devleti de güçlü kılabilmeyen Türkçedeki 1200 yılı aşkın yankısıdır ki bu yankının etkisini koruması ve diri kalabilmesi Türkçe açısından, Türk kültürü ve eğitimin tarihî köklerinin sürdürülebilirliği itibarıyla önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türk eğitim tarihinin ilk nutukları (Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri) dilbilimsel bağlamda, söylem çözümlemesine tabi tutularak Türkçenin dil politikası özellikleri ve dört temel dil becerisinin bu kullanımdaki özellikleri öncü ve kurucu

metinlerini oluşturmakla birlikte, Türkçe eğitimi açısından da veri kaynağı niteliği taşımaktadır.

Amaç

Çalışmada; Türk dilinin, kültürünün ve bunların ayrılmaz bütünleyeni olan eğitimin doğrudan devletin yöneticisinin ağzından dökülen söylem birimlerine (sözce) dayalı olarak çağdaş dilbilimin kapsamı içerisinde, söylem çözümlemesi uygulanarak Türkçe eğitimi açısından temel özellikleri ile bir makalenin yapısal sınırlılıkları dâhilinde ana hatlarıyla tanımlanabilmesi amaçlanmıştır. Her ne kadar Türkçenin eğitimi üzerine yazılmış ilk eser olarak çoğunlukla Kaşgarlı Mahmud'un 11. yüzyılda kaleme almış olduğu Divanü Lügati't-Türk kabul edilse de bu tarihin 3 asır gerisinde 8. yüzyılda bengü taşlara kazınmış Orhon Abideleri'nin Türkçe eğitimi üzerine de öncü metin olarak değerlendirilebileceğini ileri sürülebilir. Bu doğrultuda nutuk tütünün kurucu ve öncü dil politikası ve dil eğitimi bağlamı oluşturduğu somut dayanakları ile birlikte belirlenmeye çalışılmıştır.

Önem:

Orhon Abideleri Türk dili ve tarihi için olduğu kadar Türkçe eğitimi ve devlet felsefesi açısından da büyük öneme sahiptir. "Türk" adını taşıyan ilk Türk devletinin yeniden kuruluşunu anlatan Orhon Abideleri'nin ikisi nutuk özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, Orhon Nutuklarında, dört temel dil becerisine yer verilmiş olup bu becerilerin ele alınışı, millî dil politikasının belirtilen özelliğinin temelini oluşturmaktadır. Nutuk türündeki her iki eserde de Türkçe ile, Türk milletine telkinde bulunulurken; eğitim önceliği de ilkeleriyle birlikte sunulmuş ve böylelikle metinler, Türkçe eğitimi açısından da eşsiz bir önemle bütünleşmişlerdir. Bu doğrultuda, makaleye konu olan her iki eserin Türkçe eğitimi bağlamında değerlendirilen yönleri salt dilbilgisi ve sözlük çalışmaları ile sınırlandırmaksızın dilbilimsel ilke ve sınırlar ölçütünde teorik sınırlılıkla sunulmaya çalışılmıştır.

Milletin inşa, muhafaza ve gelişim bağlamında etkin olan Türkçe ile bir öğretici kimliğine de sahip olan bilge yöneticiler, söylemlerinde halka açıkça ve doğrudan hesap vermişler ve onlardan hesap sormuşlardır. Bu özellik dahi, Türkçenin tarihî dayanaklarıyla öğretimi bağlamında öğreticinin konumu için son derece önemli bir veri özelliği taşımaktadır. Bilge Kağan'ın yanı sıra Orhon Abideleri'nde devletin en

üst yöneticisi olması yönüyle, Köl Tigin'in söylemi de Köktürk dönemi nutuk örnekleme içerisinde değerlendirilebilecektir.

Yöntem

Çalışmada nutuk özelliği taşıyan Orhon Abideleri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Makalenin kuramsal tezine dayanak oluşturan örnekler için Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un "Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları" (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016) adlı eserinden yararlanılmıştır. Metinler, dil politikası ve Türkçe eğitimi odaklı temel dil becerileri bağlamında disiplinlerarası özellikte söylem çözümlemesine tâbi tutulmuş olup; makalenin yapısal sınırlılıklarına dayalı olarak dayanak alınan söylem birimler (sözceler), incelenen içerik bağlamında dayanak oluşturması kaydıyla paylaşılmıştır. Çağdaş dilbilimin etkin ve sosyal bilimlerin pek çok alanında da kullanılan söylem kavram alanına yönelik Berke Vardar yönetiminde hazırlanan Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde, söylem çözümlemesi şu şekilde açıklanmıştır:

"Tümce sınırlarını aşarak daha üst düzeyde yer alan söz ürünlerine yönelen çözümleme (Sözce çözümlemesi de denir). Özellikle dile karşıt olarak ele alınan söz incelemelerinden kaynaklanan söylem çözümlemesine ilişkin çalışmalar günümüzde büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Kimi araştırmacılar betiklerdeki gösterilenleri (içeriği) incelerken, kimileri geniş bağlamlar içinde göstergeleri ele almaktadır. Özellikle konuşan bireyle ürettiği tümceler ya da sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle bir üretim ya da edim biçiminde algılanan sözceleme birbirinden ayrılmaktadır. Araştırmacılar dağılımsal dilbilimle üretici-dönüşümsel dilbilgisinin yanı sıra, anlambilim ve göstergebilimden de büyük ölçüde yararlanmaktadır." (Vardar 1998: 198). İlk söylem çözümlemesi başlığını taşıyan yazı 1952'de Zellig Harris tarafından İngiltere'de yazılmıştır (Kocaman, 2009). Ancak Harris'e kadar söyleme doğrudan değinmeyen ama söylem üzerinde çalışan ve çalışmalarıyla söylem çözümlemesinin temelini oluşturan dilbilimciler bulunmaktadır. Çalışmada, söylem kuramının öncüsü ve kurucusu olarak gösterilen ve söylem çözümlemesinin dayanak noktalarından biri olan Fransız düşünür dilbilimci Michel Foucault'un yöntemsel açıdan inşa ettiği söylem çözümlemesi tatbik edilmiştir. Foucault, söylemi toplumsal ve tarihsel bağlam içinde işlevsel boyutuyla ele almaktadır. Zira

Foucault'ya göre söylem, yalnızca dilsel biçimlerin birlikteliği değil, belli bir bağlamda oluşmuş düşünce, davranış, tutum gibi olguların dilsel olarak çerçeveslendiği bir yapıdır (Büyükkantarcıoğlu, 2006) ki bu önerme üzerine inşa ettiği yaklaşımı, yöntemin tercih edilme gerekçesini oluşturmaktadır. Böylelikle dil ve kültürden hareketle eğitim algısının ve konumlanmasının öncü ve kurucu özellikleri, Türk tarihinin nutuklarına dayalı olarak dilbilimsel bağlamda, felsefî arka planıyla birlikte değerlendirilebilecektir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Orhon Abideleri içerisinde yer alan ancak devlet başkanı/kağan olmayışına dayalı olarak hatıra edebiyatının ilk türü olabilecek Vezir Tonyukuk Abidesi, nutuk özelliği taşıması dolayısıyla çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Makalede, nutuk özelliğine sahip olan Orhon Abideleri, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri ile sınırlandırılmıştır. Dil politikasının kurucu metni olarak değerlendirilen Orhon Nutukları, Türkçe eğitimi açısından temel dil becerilerinin işlevsel konumlandırması yönüyle de ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Medeniyet tarihinin kadim dillerinden olan Türkçenin Hunlar ve Köktürkler döneminden günümüze değin süregelen izlerinin daha arkaik verileri olmakla beraber bulgular, eldeki bulguların azlığına dayalı olarak şimdilik Türkçe eğitimi bağlamında değerlendirilememektedir. Tarihte "Türk" adını taşıyan ilk devlet olan Köktürkler, Hunların soyundan gelen Türk boyu olarak öncelikle Altay Dağları'nın güneyine yerleşerek 6. ve 8. yüzyıllar arasında oldukça geniş bir coğrafyada hüküm sürmüşlerdir. 552 yılında Bumin Kağan, Avarlar'a son vererek Köktürk Devleti'ni kurmuştur. Bumin Kağan'ın ölümünden sonra üç oğlu kağanlık yapmıştır. Ancak kavimler arasındaki çekişmeler ve Çin entrikalarının sonucunda 630 yılında I. Köktürk Devleti, Çin hâkimiyetine girmiştir. 680-682 yıllarında İltiş Kağan (Kutlug Kağan) bu esarete son vererek II. Köktürk Devleti'ni kurmuştur. İltiş Kağan'ın ölümünden sonra kardeşi Kapgan Kağan başa geçmiştir. Çünkü bu dönemde İltiş Kağan'ın oğulları Bilge ve Köl Tigin küçüktür. Amcaları öldükten sonra ise Bilge Kağan hükümdar olmuştur. 682 yılında "İltiş" unvanını alan Kutluk Kağan'ın öncülüğünde, yardımcısı (Apa Tarkan) Tonyukuk'un gayretiyle kurulmuş II. Köktürk Devleti Döneminden kalmış olan Orhon Abideleri, ilk ülkü devlet ve millet kavramsallaştırmasını

barındıran özelliğiyle, insanlık tarihine Türklerin sunmuş olduğu evrensel bir medeniyet hazinesi özelliğine de sahiptir. Makalemizde de nutuk özelliğine dayalı olarak millî dil politikasının ve Türkçe eğitim niteliklerinin öncül veri kaynağı olarak değerlendirilip bu nitelikleri somutlanmaya çalışılmıştır. Orhon Abideleri'ni oluşturan 71 satırlık Köl Tigin Abidesi 732'de, 56 satırlık Bilge Kağan Abidesi ise 735'te dikilmiştir.

İnceleme ve Değerlendirme

Dil politikası verileri, Türkçenin eğitimi ve öğretiminin de ilkelerini belirlemekle beraber kültür ve düşünce kodlarından, toplumun milletleşme ilkelerinden bağımsız düşünülemez.

Genelde dil eğitimi özelde ise Türkçe eğitimi odaklı söylem çözümlemesinin öncesinde, “dil eğitimi ve öğretimi” başlıklarına dair ana hatlarıyla bilgi sunumu, konunun bütünlükle ele alınmasına katkı sağlayacaktır.

Yazı öncesi somut verilerin sistematik bütünlüğü ile ortaya çıkartılabilecek olası arkeolojik bulguların yanında, sözlü kültürde de Türkçe eğitim formlarının öncülleri, kağanlar ve kamlar başta olmak üzere devlet ve toplum hayatının önde gelen kişilerinin dil kullanımında, işlevsel varlıklarıyla tanıklanabilmektedir. Ancak bu doğrultudaki tarihleme için henüz yeterli veri bulunmamaktadır. 552 yılında Avarlar'a karşı giriştiği mücadeleyi kazanarak Köktürk Devleti'ni kuran Bumin Kağan'ın liderliğinde hüküm süren kudretli Türk devleti, iç ve dış saldırılar sonucunda 630 yılında Çin hâkimiyetine girmiş olsa da, devletin kurucu unsuru olan millî dil ve kültür kodları, 50 yıllık fetret dönemi sonrasında Kutlug Kağan öncülüğünde tekrar bağımsızlığın kazanılmasıyla kudretli günlerini geri kazanmıştır. Belirtilen başarısı sonrası “İlteriş Kağan” adını alan Kutlug Kağan'ın “Bilge” ve “Köl Tigin” adlı oğulları adına dikilmiş Orhon Abideleri'nin iki bengu taşında da millî alfabe ile, Türkçenin ifade derinliği ve güçlü devlet felsefesini barındıran kültür kodları yazıya geçirilmiştir.

Genel itibariyle bireylerin dile ait bilgiyi (konuşma okuma, konuşma yazma) kazanımları için, planlı ve programlı bir şekilde belli bir zaman aralığında genellikle öğretim kurumlarında bir öğretici rehberliğinde yapılan etkinliklerin tamamı “dil öğretimi” olarak tanımlanabilir. Ancak bunun yanında, bireylerin dile ait bilgiyi

(konuşma, okuma, konuşma yazma) kazanmaları için yapılan etkinlerin tamamı da “dil eğitimi” olarak tanımlanmaktadır (Şen 2019). Kitlelere liderleri (siyasi, edebî, fikrî vs) tarafından sunulan dil verileri; liderlerin ilgili topluluk tarafından kabul görmüş şahsiyetlerine ve konularına dayalı olarak kitleyi de, içerikleri ve dil kullanım özellikleri yönüyle çok daha güçlü bir düzeyde etkilemektedir. Bu yönüyle nutuklar muhatap oldukları toplumu, iletinin içeriğine tâbi kılma aracı oldukları kadar dil kullanım özelliklerinin yayılımını ve güçlenmesini sağlayan dil eğitimi bağlamı olarak değerlendirilmelidir.

Makalede ileri sürülen tezin dayanaklarının öncü verilerini barındıran Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri, Bilge Kağan’ın yeğeni Yollug Tigin tarafından yazıya geçirilmiştir. Bu da Yollug Tigin’in anadili yetkinliğine, Türkçe bilgisine ve yazma yetkinliğine sahip olduğunu göstermektedir. Yollug Tigin’in sahip olduğu bu özellik (kalıcılığın sembolü olan devasa “taş” a kazanmasıyla birlikte) kağanın sözlerinin hem geniş kitlelere hem de sonraki zamanlara yönelik etkinliğini koşullayan bir işleve sahiptir. Bu bilginin bütünleyicisi olarak bodunun da okuyucu özelliği taşıdığı, bu yönüyle yaz(dır)ma-oku(t)ma etkinliğine dayalı anlama edincinin bulunduğu rahatlıkla ifade edilebilir ki salt bu özelliği dahi Abideler’in, Türkçe eğitimi açısından sahip olduğu büyük önemi yansıtmaktadır. Nitekim Köl Tigin Yazıtı’nın Güney Yüzündeki 12. ve 13. satırlarda bu bilgi açıkça belirtilmiştir: “*Taş tokittim; gönülteki sabımın urturtum. On ok Oglına, Tatına tegi bunı körü bilin. Bengü taş tokittim. (Bu... il er)ser, (ança) takı erig yirte erser, ança erig yirte bengü taş tokıtdım; bitidim. Anı körüp ança bilin. Ol taşığ (...) tokıtdım. Bu Bitig bitigme atışı Yol(l)ug Tigin; bitidim*² (Ercilasun 2016: 504).” Bu yönüyle yazma yetisine sahip olmanın, yazılma kaynağı olan bilgelik yetkinliklerine sahip olana ve bilgeliğin yayılımına katkı sunacak bir meziyet olarak olumlulanması söz konusudur. Bunun yanında, Bilge Kağan’ın ve Köl Tigin’in yazan değil de yazdırtan özellikleri, sözlü dil verisinin toplumda tutunabilecek güçlü içeriği ile bilgelik tezahürüne yazı ile kavuşması bütünlüğü ile değerlendirilebilmektedir. Tabii ki sözlü (konuşma edimine dayalı) kaynak dil verisi ile yazılı yansımasının

² “*Taş yazdırdım; gönüldeki sözlerimi kazıttım. On ok oğullarına, Tat’ına kadar, buna bakarak bilin! Bengü taş yazdırdım. (...Ne kadar) ulaşılabilir olabilirse o kadar ulaşılabilir bir yerde bengü taş vurdurdum; yazdım. Ona bakıp ona görebilin. {İşte} şu taşı (...) yazdırdım. Bu yazıtı yazan {Köl Tigin} yeğeni Yolluğ Tigin; {ben} yazdım* (Ercilasun 2016: 505).”

bodun tarafından benimsenen ortak paydasında, aracılık eden yazı sisteminin de içeriği bütünleyen millî özelliğe sahip olması, Orhon Abideleri'nin eğitimsel etkinliğini arttırmaktadır. Bu doğrultuda Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun (2007), birçok harfin temel kavram ve nesnelere ortaya çıktığını ve bu nedenle Köktürk alfabesinin millî bir alfabe olduğunu belirtmektedir. “Köktürklerin 38 harfli gelişmiş bir alfabe ile yazılmış eserler bırakması planlı bir eğitim olduğunu göstermektedir (Biçer, 2017:19)”. Kağanın halka ve onlar üzerinden coğrafya dışına, zamanlarının ötesine yönelik olan nutuklarını sadece bengü taşlara kazınmış diye tanımlamak güçlü yazı sistemini ve onu oluşturan dehayı göz ardı etmek anlamına gelebilir. Bu doğrultuda, Bilge Kağan ve Köl Tigin yazıtları konuşmaya dayalı yazma becerisinin üst seviyedeki bir icrası (edim -performance-), okuma ve anlama becerisinin de yine üst seviyedeki ehliyeti (edinç-competance-) bağlamını sunmaktadır. Dilbilimsel bu temel özelliğinin yanında, Orhon Abideleri'nin ifade düzleminde de dilin dört temel becerisi yer almaktadır. Dinleme, yazma ve konuşma becerilerine ilişkin kavramları doğrudan görebilmek mümkündür.

Okuma becerisiyle ilgili olarak *oku-* fiili bugünkü anlamıyla kullanılmamıştır. Abidelerdeki *oku-* sözcüğü, Türkçenin bazı ağız bölgelerinde görülebildiği üzere “davet etmek” anlamında kullanılmıştır. Ancak hem okuma hem de dinleme kavram alanıyla ilişkili de olsa bağlamdan hareketle okuma anlamının ağırlık kazandığı söz, haber anlamındaki “sab” sözcüğünün devamında, okumak anlamı inşa olmuştur. Örneğin Köl Tigin Anıtı'nın Güney Yüzü 11. satırındaki “*Nen nen sabım erser bengü taşka urtum; anar körü bilin*”³ (Ercilasun 2016: 504)!” sözce ile yazılı veriye kaynaklık eden sözlü dil verisinden ziyade anlamsal kod (semantic code) bulunmaktadır. Alıntılanan sözcede anlamın eksiksiz ifade edilebilmesi olumlulanmaktadır. Bu yönüyle dil kullanımında, Türkçe eğitimi bağlamında açığa çıkan ifadenin (edimsel dil verisinin) iletişimsel amaç doğrultusunda anlamsal zenginliğe ve bütünlüğe sahip olması gerektiği öğretisi açıkça belirtilmiştir. Bu öğretiyi nutuk türünün özelliği itibarıyla, devlete liderlik yapacak olan kişinin dil yeterlilik düzeyi bağlamında da değerlendirilmelidir. Daha yalın bir ifade ile, Türkçenin iletişimsel amacı yerine getirmekte yetkin bir söz dizimsel ve anlamsal alt yapıya

³ “*Ne kadar sözüm varsa bengü taş vurdum {yazdım}; ona bakarak bilin* (Ercilasun 2016: 505)!”

sahip olduğu, bu dili kullanarak nutkunu icra eden devlet yöneticisinin ağzından açıkça ifade edilmiş ve ilaveten bu edim, hakanın dil yetkinlik seviyesinin asgarî göstergesi olarak sunulmuştur. Dolayısıyla dilin içeriğine etkinlik kazandırarak güç alanını genişletmek isteyen Türk liderinin Türkçenin olanaklarına hâkim olup onu yetkinlikle kullanması olumlu niteliği ile dayanaklandırılmıştır.

Nutuk örneğini oluşturan Orhon Abideleri, Türkçe eğitimi ve öğretimi açısından toplumdilbilimsel bir pekiştireç olarak değerlendirilen dil verilerini de barındırmaktadır. Nitekim Prof. Dr. Talat Tekin'e göre; *"Bu yazıtlar yalnızca siyasi ve askeri olayların oluş sırasıyla hikaye edildiği kuru bir harp tarihi değildir. Tam tersine özellikle Bilge Kağan'ın beylerine ve halkına seslendiği ve onları Çinlilerin entrikalarına ve anayurdu bırakıp uzak diyarlara gitmelerinin doğuracağı felakete karşı uyardığı bölümleri son derece etkili bir anlatım gücüne sahiptir. Bu bakımdan Orhon Yazıtlarının en eski ve en güzel hitabet örnekleri olduğu söylenebilir. Yazıtlarda kullanılan bu etkili anlatım ve deyişi sağlayan öğeler şöyle sıralanabilir: 1. İkilemeler 2. Koşutluklar 3. Deyimler 4. Atasözlerinden Yararlanma 5. Edebi Sanatlar (Tekin, 1995:15)."* Tekin'in alıntılanan görüşlerine ilaveten, Prof. Dr. Doğan Aksan da Abideler'in eğitim ve nutuk bağlamındaki özelliklerini vurgulamıştır. Zira Bilge Kağan'ın ve Köl Tigin'in ağzından dökülerek öncelikle 'Türk Bodun'a, sonrasında komşulara ve düşmanlara olmak üzere tüm insanlığa yönelik olan nutuklar, Türkçe ifade edilerek Türkçenin yayılımını içeriği itibariyle desteklerken içeriğin aktarım üslubu da, Orhon Abideleri'nin etkinliğini güçlendirmektedir. Dolayısıyla devlet dilinin güç dili inşa bağlamı özelliğinin Orhon Nutuklarında yaşatıldığı ileri sürülebilir. Belirlenen bu özellik, elde edilen arkeolojik söylem verilerine dayalı olarak Türkçe eğitimi için de öncü özellik arz etmektedir. Bu yönüyle Tekin ve Aksan'ın ifade ettikleri dil kullanım unsurları, salt retorik göstergesi olarak değerlendirilmemelidir. Zira Abideler'in içeriği itibariyle retor söylemi olmadığı aşikârdır⁴. Orhon

⁴ Eski Yunan medeniyetine dayalı retorik icracısını karşılayan retor, etkili nutuk atmanın yollarını bilen ve seçkinci sınırlı anlaşılır olmak ilkesine dayalı dil kullanıcısıdır. Gramer ve mantık alanları ile desteklenen retorlar yüksek seviyedeki belagatlerine dayalı olarak ayrıcalık kazanan sınıflı oluştururlar ki kendilerini ayrıcalıklı kılan ise bilgeliklerinden ziyade üsluplarıdır. Her ne kadar başta Cicero olmak üzere retorik felsefi temellere dayalı olması gerektiği ifade edilse de galebe çalan bilgi değil

Abideleri'nde eş anlamlılık, çok anlamlılık, ileri ögeler, deyimler, atasözleri, ikilemeler ve edebi sanatların bulunması bu dilin yazıldığı tarihten çok daha gerilere gittiğini ve bu yazı sistemini kullanabilen, hitabet kurallarını bilen eğitilmiş bir tabakanın olduğunu göstermektedir (Aksan, 2007). Bu doğrultuda, toplumun kendi içerisinde tarihî süreçte damıtarak kolektif belleği inşa eden verilerinin hedef dilin içeriğini etkinleştireceği ve dilin içeriği doğrultusunda, aynı anadile sahip kitleler tarafından benimseneceği dilbilimsel ilkesinin uygulamaları Bilge Kağan ve Köl Tigin yazıtlarında tanıklanmaktadır.

“Dinleme” kavramının, öğretinin aktarımındaki işlevine de vurgu yapan kullanım, Köl Tigin Anıtı'nın Güney Yüzü'nde 2. satırda yer almaktadır: “*Tokuz Oguz Begleri bodum! Bu sabımın edgüti eşid, katıgdi tınla*⁵ (Ercilasun 2016: 500)!” Ayrıca dinlemenin anlamayı ve hatta anlaşılabilir metnin içeriği doğrultusunda davranılması gerektiği, daha yalın bir ifade ile dinleme aracılığı ile ulaşılan anlamın davranışa dönüşmesinin olumlulandığı sözceyi dayanak alabilmekteyiz: “*Antağınun için igidmiş kağanının sabın almatın yir sayu bardıg*⁶ (Ercilasun 2016: 504).” Nitekim dilbilim ve Türkçe eğitimi alanlarında da vurgulandığı üzere, işitme ile dinleme arasında, ortak ve öncül bilgi alanlarına dayalı anlamlandırma edimine dayalı farklılaşma söz konusudur. Bu doğrultuda “*Bireyin çevresinde dikkat ederek seçtiği sözlü mesajları ön bilgilerini kullanarak yeniden oluşturma ve yapılandırmasına dinleme denir. İşitme duyusunun yanı sıra kimi zaman görme duyusunun da yardımıyla mesajların seçilmesi ve anlamlandırılması dinlemeyi, dinleme/izleme sürecine dönüştürür* (Şen 2019: 25-26).” Dinleme ya da dinleme/izleme sürecinin devamlılığı ve sürdürülebilirliği ise muhatabın (dinleyenlerin/izleyenlerin) konu akışına dair sürece katılmaları, ileti içeriğinin kendilerince bir öneme sahip olması ile gerçekleşebilir. Orhon yazıtlarında içeriğin hayati öneme sahip oluşu yine Köl Tigin Yazıtı'nda da ifade edilen “*Türk*

duyguya hitap eden belagattir (Ayrıntılı bilgi için bakınız Altınörs 2015, Aydemir 2020). Bu yönüyle tezimizin ana veri tabanını oluşturan dil verileri içeriklerinin yoğun oluşunun yanı sıra sınırlı seçkin bir kitleden ziyade icra dili olan Türkçenin öncelikle hedef kitlesi olan toptan Türk milletine yönelik açık ve anlaşılabilirlik amacıyla oluşturulmuş metinlerdir.

⁵ “*Dokuz Oguz beyleri ve halkı! Bu sözlerimi iyice işitin, dikkatle dinleyin* (Ercilasun 2016: 501)!”

⁶ “*Bu huyun yüzünden {seni} beslemiş olan kağanının sözlerini dinlemeden her yere gittin* (Ercilasun 2016: 505).”

*bodun ölsikin*⁷(Ercilasun 2016: 503).” ifadesi ile bir anlamda, dinleyici/izleyici kitle için bu sürece dâhil olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması yaşamsal bir önem hatta zorunluluk arz etmektedir. Zira bu sözcedeki ölüm, bireysel ve biyolojik yaşamın son bulması değil Türkçe ile kimlik ve millet niteliği kazanmış olan Türk Milletinin tamamen yok olması adına bir uyarıdır. Uyarıcısı ise ana dili olan Türkçenin anlamlandırılarak davranış formuna dönüştürülmesi söylemidir.

“Yazma” kavram alanı, dilde var olan anlamın derinlik kazanması (tokı(t)ur-) ve kalıcılığı bağlamında Kök Tigin Abidesi’nin Güney Yüzü 12. ve 13. satırları ile Bilge Kağan Abidesi’nin Kuzey Yüzü’nde 15. satırda kullanılmıştır: “*Taş tokittim; gönülteki sabımın urturtum*⁸ (Ercilasun 2016: 504).” “*Bengü taş tokıtdım*⁹ (Ercilasun 2016: 552).” Dolayısıyla Kök Tigin’de ifadeyi etkin kılma işleviyle yaz(dır)ma becerisi açıkça belirtilmiştir. Duygu ve düşüncelerin sembollere dayalı motor üretimi sürecini karşılayan yazma becerisine sahip olmamakla birlikte bunu yaptırabilmenin de yazmanın temel ilkelerinden kalıcılığı sağlayabildiği açıklıkla vurgulanmıştır. Bir anlamda yazma becerisinin sahip olunması hükümdar tarafından dahi olumlulanan değerli bir kazanım ve dil becerisi olduğu Orhon Abileri’nde belirtilmektedir. Belirtilen özelliğin yanı sıra, yazı ile kalıcılığı ve etkinliği artırılması telkininde bulunulan anlam merkezinin salt bilişsel odaklı olmadığı yönünde, Türkçe eğitiminin özgün yönünü vurgulayan öncü verilerdendir. Millî içeriğe sahip Orhon Nutkunda belirtildiği üzere, söyleme konu olan anlamlandırma ve anlamlanan söylem üzerinden nizam verme kaynağı “gönül” olarak ifade edilmiştir. Bu da iletişim ve etkileşim merkezinin salt duyuşsal ya da bilişsel değil duyuşsal odağa da sahip olduğunu açıklamaktadır. Nitekim belirli bir düzen ve ilke bütünlüğü içerisinde olması amaçlanan nutuk ile, muhatabı olan Türk Bodun için, kağanının aklıyla değil gönlüyle bir bütünlük kurması da telkin edilmektedir. Zira Bilge Kağan da sözüne gönül merkezi dışında bir ekleme yapmadığını, müdahale etmediğini açıkça beyan etmiştir. Buradan hareketle, gönül merkezli söylemin nutuk özelinde liderlik vasfını güçlendiren duyuşsal merkezli bir “samimiyet” işlevine sahip olduğu belirtilebilir.

⁷ “*Türk milleti öleceksin* (Ercilasun 2016: 504).”

⁸ “*Taş yazdırdım; gönüldeki sözlerimi kazıttım* (Ercilasun 2016: 505).”

⁹ “*Bengü taş yazdırdım* (Ercilasun 2016: 553).”

Konuşma becerisinin işlevsel değeri, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde, kavram alanının indirgenmiş aktarım aracı olarak gayret ve bilinç isteyen özelliği ile tam olarak gösterebilimsel bağlamda ve diyalektik özellikte sunulmuştur: “*Sabımı tüketi eşidgil*”¹⁰ (Ercilasun 2016: 500).” “*Bu sabımın edgüti eşid, katıgdı tınla*”¹¹ (Ercilasun 2016: 500)!” “*Sabımın tüketi eşid*”¹² (Ercilasun 2016: 544).” ifadelerinde konuşmanın edimsel etkinliği iletişimsel muhatabını (dinleyicisini) da konumlayarak açıkça belirtilmiştir. Nitekim dil eğitiminde, duygu ve düşüncelerin sözlü ifadesine karşılık gelen konuşma edimi için de yine etkileşim ve iletişim bağlamı önem arz etmektedir. Dolayısıyla Orhon Abideleri'nin, dil becerisinin bu yönüne (konuşma) dair de çağdaş dil eğitimi ve dilbilim kuramlarının olumlu olduğu özelliklere sahip olarak çağlar üstü bir nitelik kazanmış olduğu ifade edilebilir. Alıntılanan sözcelerden hareketle, iletişimsel amacın gerçekleştirilmesi adına, iletinin bütüncül yapısının vurgulanarak muhatabının/alıcısının içeriği anlama süreçlerine davet edilmesini sağlayan, ara davetkâr bildirimlerde bulunmanın nutkun işlevini etkinleştirme aracı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, ara bildirimlerle, hem ileti bağlamı hatırlatılmakta hem de muhatabın odaklanmasını sağlayıcı ara bildirimler, dört temel dil becerisi içerisinde özellikle konuşma yetisi kazanımında kullanılmaktadır.

Türkçe eğitimi çerçevesinde dil politikası kavram odaklı olarak değerlendirildiğinde, Orhon Abideleri'nde bilgiye, bilime ve bunları ana dili olan Türkçe ile ifade edenlere verilen önem vurgulanmaktadır. Bilginin inşa edicisinin ve geliştiricisinin anadili ile ifade ettiği bilgeliğine dayalı olarak muteberliğinin korunması, sadece toplum yapısı için değil, değer yaşama ve yaşatma bağlamı olarak konumlanan milletin (bodun) devamlılığı için hayati önem arz etmektedir. Bu yönüyle sözün içeriği kadar “aidiyet” ve “köken” kavram alanını inşa eden Türkçenin konumlandırılması yapılmıştır ki bu, bir anlamda, bireysel dil edinimi döneminin toplumsal öznedeki bilinç tezahürüdür. Köl Tigin Yazıtı'nın güney cephesi 6. satırda Çinlilere yönelik olarak “*Süçig sabına, yımşak agısına artuşup üküş Türk bodun öltüg. Türk bodun ölsikin*”¹³ (Ercilasun 2016: 500).” ifadesinden dayanak olarak, öz

¹⁰ “*Sözümü sonuna kadar dinleyin* (Ercilasun 2016: 501).”

¹¹ “*Bu sözlerimi iyice işitin, dikkatle dinleyin* (Ercilasun 2016: 501)!”

¹² “*Sözümü sonuna kadar dinleyin* (Ercilasun 2016: 545).”

¹³ “*Tatlı sözlerine, yumuşak ipeklilerine kanıp Türk milleti çok öldün. Türk milleti öleceksin* (Ercilasun 2016: 501).”

dilinde bilgi edinememek kaynaklı bilgisizliğin, cahilliğin kötü sonuçlarına karşı kağan/yönetici sorumluluğu gereği, halkının uyarılarak, bir anlamda yine bilgilendirilmesi çağrısında bulunmaktadır. Dolayısıyla “ana dili” kavram alanı dilin içeriğine ve toplumsal yapısına dayalı kültürel kodlardan bağımsız değildir. Bununla birlikte doğru bilginin değişmez, bengu kaynağı olarak yine içeriği dolayısıyla nutuk/yazıtlar gösterilmektedir. Bu doğrultuda Türkçe eğitimine dair kazanımlara ulaşabilmek adına sıklıkla kullanılan olumlu dönütlerin yönlendiriciliği, muhatabı etki alanı içerisine alabileceği de olumsuzlanan retorik düzlemde ifade edilmektedir.

Bilgi referansı olarak bilgili Türk hükümdarının Türkçe nutku Köl Tigin Yazıtı güney cephesi 13. satırında, açıkça “*Anı körüp ança bilin*¹⁴ (Ercilasun 2016: 504).” ifadesi ile vurgulanmıştır. Yazıtın doğu cephesi 3. satırında yazılı bulunan “*Bilge kagan ermiş, alp kagan ermiş. Buyruki yeme bilge ermiş erinç, alp ermiş erinç. Begleri yeme, bodunu yeme tüz ermiş*¹⁵ (Ercilasun 2016: 508).” ifadesi ile, bilgelik ve alplık yöneticinin karakteristik ve ayrıcalıklı özelliği olarak sunulmuştur. Bu özelliğin yanında, yönetici ile birlikte yönetilenin ya da iletişimsel dizgenin her iki tarafının, sahip olması gereken özellikleri arasında doğruluk adaletlilik öncelenmektedir. Bu yönüyle ele alındığında Orhon Nutukları özelinde, dilsel etkileşimin ve iletişimin başarısı değerler eğitiminden bağımsız gerçekleştirilememektedir. Nitekim nutkun muhatabında doğruluk ve adillik özellikleri bulunmaksızın nutkun oluşturucusu olan kağanın söylevi de konumu da işlevsizleşecektir. Nihayetinde, kağanın kendisini ayrıcalıklı kılan bilgelik ve alplık özellikleri de anlaşılamayacak ve sadece bu değerler değil bu değerleri inşa ederek tarihsel süreçte var olabilen Türk Bodun ortadan kalkacaktır. Bu yönüyle ele alındığında, nutuk özelliği taşıyan Orhon Abideleri’nde milletin inşa bağlamını oluşturan Türkçenin ve eğitiminin, değerler eğitimine yer veren öncü metinlerden olduğu açıktır. İlâveten, değerler eğitimi kurucu millî dil politikasında kendisine, henüz sekizinci yüzyılda yer bulmuştur. Bu doğrultuda, bilhassa eğitim bilimleri alanında bireysel ve toplumsal sağlıklı gelişim adına, amaçlanan değerler eğitiminin gerekliliğine ve uygulama

¹⁴ Abideler için; “*Ona bakıp ona göre bilin* (Ercilasun 2016: 505).”

¹⁵ “*Bilge {derin bilgili ve uzak görüşlü} kağan imişler, alp {yiğit} kağan imişler. Yöneticileri de elbette bilge imiş. Beyleri de halkı da doğru {dürüst ve adil} imiş* (Ercilasun 2016: 509).”

bağlamına dair, Türkçe özelinde millî kökleri bulunan tarihî kaynaklar arasında Orhon Abideleri bulunmaktadır.

Dil, bir milletin tarihî birikimini ve özgünlüğünü barındıran kültür ve eğitim evreni olarak da değerlendirilebilir. Orhon Abideleri'nde kağanın da bodunun da koruyup yaşatması gereken dil, ayrıştırılmaz olan devlet/millet (bodun) dilidir; Türkçedir. Bu yönüyle yüksek dil bilincinin korunması temel amaçlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, kullanımın yanında kişi adlarında dahi ana dilinin seçimi, dilin/Türkçenin yaşamasına ve yayılmasına (aksi durumda da yok olmasına) uç vermektedir. Köl Tigin Abidesi doğu cephesi 7. ve 8. satırlarında karşılık bulan “*Türk begler Türk atın ıt(t)ı. Tabgaçğı begler Tabgaç atın tutupan Tabgaç kaganka körmış*¹⁶ (Ercilasun 2016: 508-512).” sözcüğü ile belirlenmiş özelliğe ilaveten, Türkçenin ilk nutuklarında bağımsızlık mücadelesi ve devlet adamlarının halkıyla hesaplaşması da dil bağlamında anlatılmaktadır. Dil politikası açısından bakıldığında devlet adamlarının bu konuda bilinçli oldukları görülmektedir. Çünkü halkını Çin’e (yabancı unsura) karşı uyararak milletin ve devletin varlık alanının dahi son bulacağı uyarısına yer verilmektedir. Bu bağlamda Türkçenin, milletin ve onun inşa ettiği devletin ontolojik varlık koşullayıcısı olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte devlet yöneticisi, sahip olduğu önemli özelliklerden biri olan eğitimci kimliğiyle muhatabının dil bilincini de korumak ve bu bilinci diri tutmakla yükümlüdür. Zira alıntılanan sözcüde belirtildiği üzere kullanılan dilin millî dil olmaması tâbiyete, esarete ve dolayısıyla kimlik kaybına dayalı olarak kimliğin kurumsal bağlamı olan devlet mekanizmasının da yok oluşuna sebep olabilecektir. Bu yönüyle Orhon Nutuklarına Türkçe ve onun millete öğretiminden öte Türkçe eğitimi varlık mücadelesinin temeli olarak sunulmuştur. Tam da bu noktada, Türkçe bilincinin korunması ve öğretilerek geliştirilmesi eğitiminin henüz 8. yüzyılda Türk devlet politikası hâline getirilmiş olduğu açıktır. Dil sadece bir iletişim aracı değildir; aynı zamanda kültür aktarıcısı ve ulusal bir kimlik özelliğine sahiptir. Ulus bilincini oluşturmada en önemli etkenlerden biri ise dil politikasıdır. Dil politikası, millî birliğin sağlanması, ekonomik şartlar gibi nedenlerle, dilin şekil ve işlevlerine siyasi otoritenin müdahalesini içermektedir. Orhon Abideleri'nde, dil politikası bünyesinde dil ile inşa ve muhafaza

¹⁶ “*Türk beyleri Türk adını attı. Çin'deki beyler Çin adlarını alarak Çin kağanına tâbi olmuşlar* (Ercilasun 2016: 509-513).”

edilen toplum yapısı millet/bodun adlandırması da Türk olarak Türkçe'nin yaşam evreninde vurgulanmıştır. Köl Tigin Yazıtı'nın güney cephesinde, 1. satırda geçen; “*Tenri teg Tenride bolmuş Türk Bilge Kağan; bu ödke olurtum. Sabımın tüketi eşidgil*¹⁷ (Ercilasun 2016: 500).” ve doğu yüzü 1. satırdaki; “*Kişi oğlınța üze eçüm apam Bumın Kağan, İstemi Kağan olurmuş. Olurupan Türk bodunun ilin, törüsün tuta birmiş, iti birmiş*¹⁸ (Ercilasun 2016: 508).” ifadelerinde Türk kağanın emir kipiyle iştirilmesi talep edilen (hatta zorunlu görülen) dili de tabii olarak Türkçedir. Bu yönüyle Türkçe, devlet yapılanmasında bir (ayrıcalıklı) zümre dili değil, devletin varlık alanını oluşturan herkesin yöneticisiyle birlikte sahip olup geliştirmeye çalışılan ortak dili olarak konumlanmıştır. Dolayısıyla dilin kullanımından hareketle öğretim bağlamı da hayatın bütünlüğü içerisindeki ki bu bağlamda Türkçenin eğitiminin hayattan kopuk, salt bir mecraya dayalı olarak gerçekleştirilmesi de beklenmemektedir.

Sonuç

Türk dilinin ve tarihinin önemli ve öncü metinlerinden Orhon Abideleri içerisinde nutuk özelliği taşıyan Bilge Kağan ve Köl Tigin Abideleri, Türk eğitim tarihinin kurucu dil politikası metinleri olarak değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda, Türkçe eğitimi bağlamında, günümüz dil politikalarının belirlenmesinde tarihî köklerinden yararlanılabilecek zenginliğe sahip bir özellik arz etmektedir. Devlet felsefesi bağlamında da yönetici ile yönetilenin dil bilgisinin ötesinde dil bilincine sahip olup iletişim içerisinde olunması gerektiği, bunu iletişim kanalının da kimliği inşa ve muhafaza bağlamı niteliği ile Türkçe olarak tespit edilmiştir. Bu özellikleri ile dil politikasının yönetici ve yönetilen tarafından tatbiki ile güç uluslararası güç mücadelesinden zaferle çıkılabilecek aksi takdirde ise özgürlüğün ve kimliğin kaybı oluşacaktır. Bu bağlamda dil politikasının uygulanması, ulusal güvenlik meselesi ve devletin varlık bağlamı olarak Orhon Nutuklarında vurgulanmıştır. İletişimsel kurguda, ulusça sahip

¹⁷ “*{Ben} semavi Tanrı'dan olmuş Türk Bilge Kağan{ım}; bu zamana ben hükmediyorum {zamanın hükümdarı benim} Sözümü sonuna kadar dinleyin* (Ercilasun 2016: 501).”

¹⁸ “*İnsanoğlunun üzerine atalarım Bumın Kağan, İstemi Kağan hükümdar olmuş. Hükümdar olarak Türk milletinin devletini, yasalarını kurmuşlar ve düzenlemişler* (Ercilasun 2016: 509).”

olunması gereken yüksek dil bilincinin tezahürü olarak Türkçe eğitimi bağlamında dil kullanımının temel becerilerine de yer verilmiştir. Dil kullanımının temel becerilerinde de iletişimsel dizgeye karşılıklılık bağlamında yer verilirken anlamlandırmadaki özgün ve millî kültürel kodların varlığı, Türkçe eğitimi alanı için köklü ve zengin bir veri kaynağı özelliği arz etmektedir.

Kaynaklar

- Akar, Ali, 2013, Türk Dili Tarihi, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Aksan, Doğan. 2004, Dilbilim ve Türkçe Yazıları, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydemir, Özgür Kasım. 2020, Öz Dilbilim, Kültür ve Düşünce Sistemi Paradigması, Denizli: Boy Yayınları.
- Biçer, Nurşat. 2017, Türkçe Öğretimi Tarihi, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Börekçi, Muhsine, 1994, Atatürk'ün Nutkunda Söz Dizimi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Büyükkantarıcıoğlu, Nalan. 2006, Toplumsal Gerçeklik ve Dil, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican. 2016, Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Gümüş, İnan. 2016, Orhon Yazıtlarında Erdem Üzerine Söylem Çözümlemesi, Sosyal Bilimler Dergisi(Sobider), Sayı:8, s.254-264.
- Güzel, Abdurrahman (Ed.). 2017, Başlangıçtan Günümüze Türkçenin Eğitim Öğretim Tarihi Araştırmaları, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kocaman, Ahmet (Hazırlayan). 2009, Söylem Üzerine, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Komisyon. 2010, Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sadoğlu, Hüseyin 2010, Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saussure, Ferdinand de. 2014, Genel Dilbilim Yazıları, Çeviren: Savaş Kılıç, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Şen, Ülker (Ed.). 2019, Dil Eğitiminin Temel Kavramları, Ankara: Pegem Akademi.
- Taşgöl, Ahmet, 2002, Göktürk Kağanlığı Göktürkler, Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2. Cilt, s.9-75.
- Tekin, Talat. 1995, Orhon Yazıtları, Kül-Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Uzun, Hakan. 2005, Atatürk 'ün Nutuk'unun İçerik Analizi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Vardar, Berke. 1998, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: ABC Yayınları.